

Emne

Kulturminner og kulturmiljø

Til

Jernbanelinjen v/
Stine Undrum, Prosjektleder
Håkon Bratlien, Prosjekteringsleder

Ref

**Nytt dobbeltspor Holm - Holmestrand –
Nykirke, Parsell 5
Utarbeidelse av detaljplan og
reguleringsplan
Prosjekt nr. 2/3939**

Fra

E11A Kulturminner og kulturmiljø

Dok

UVB-50-X-22061

Dato

17. april 2008

Sammendrag:

Kulturminner omfatter, jf. Kulturminneloven, alle spor etter menneskelig aktivitet i det fysiske miljø, herunder lokaliteter der knytter seg til historiske hendelser, tro eller tradisjoner. Kulturmiljøer er områder, hvor kulturminner inngår som en del av en større sammenheng.

Kulturminneloven presiserer hvilke kulturminner der er fredet, og hvilke retningslinjer der skal følges innen anleggsarbeidet igangsettes og hvis anlegget skulle komme i konflikt med fredede kulturminner og beskyttede kulturmiljøer.

På strekningen Holm-Holmestrand-Nykirke er relevante kulturminner og kulturmiljøer beskrevet og kartfestet på strekningen, hvor traséen løper i dagen, hhv. nord for Ramberg-tunnelen, omkring Holmestrand stasjon (Holmestrand by) og fra udmundingen av Grette-tunnelen mod syd – med særlig vekt på Holmestrand Kirke, Holmestrand Stasjon og Høybanen. Kulturminner omkring riggområder og anleggsveie er likeledes beskrevet.

Traséen vil i ingen av områdene i dagen komme i direkte konflikt med fredede kulturminner og kulturmiljøer. Anlegget kan derfor umiddelbart gjennomføres uten ytterligere forholdsregler, da anlegget ikke vil kreve flytning eller fjernelse av fredede kulturminner på strekningen og ikke påvirke de kulturhistoriske sammenhenge i områdene i nevneverdig grad.

Der skal dog allikevel rettes særlig oppmerksomhet på Holmestrand Kirke, der på bakgrunn av beliggenhet nær løsmassetunnel, vil være utsatt for vibrasjoner, særlig i anleggsfasen. Det anbefales derfor, i samarbeide med en bygningssagkyndig og en vibrasjonstekniker, at fastlegge presise verdier for maksimalt acceptable vibrasjonsnivåer samt at etablere et vibrasjonsovervåkingsprogram for Holmestrand Kirke.

Ved riggområde Sjøskogen finnes automatisk fredede kulturminner, der dog ikke kommer i direkte konflikt med plassering av tverslagg, rømningsveie og riggområder. På en ca. 75 meter lang strekning skal det dog innskjerpes for entreprenører ikke at kjøre uten for den eksisterende veg gjennom området, da veien her gjennomløper et bosetnings-aktivitetsområde.

Der er plikt til at undersøke om anlegget vil berøre automatisk fredede kulturminner på strekningen, i utgangspunkt i hele planområdet, også over tunnelstrekninger. I samarbeide med kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune screenes hele området derfor i sommeren 2008. Screeningene vil foregå med spade/soll i dagsonerne sammen med visuell befaring – på arealer over tunnelene som visuell befaring.

Udarbeidet: TTH	Verifikasjon:	Review: HLU	Validering:	Godkendt: HLU
-----------------	---------------	-------------	-------------	---------------

Bakgrunn

Ved planlegning av bl.a. større anleggsarbeider er der plikt til at undersøke om prosjektet vil have innvirkning på automatisk fredede kulturminner, jf. Kulturminnelovens § 9. Prosjektet Holm – Holmestrand – Nykirke er omfattet av denne undersøkelsesplikt.

Der er i tidligere stadier i prosjektet gjennomført undersøkelser vedrørende kulturminner og kulturmiljøer på strekningen mellom Holm og Nykirke.

Dette notat tager utgangspunkt i disse undersøkelser, dvs. rapporten ”Skinner og minner” (1995)^{1/}, ”Konsekvensutredningen” (1996)^{2/} samt ”Holm-Holmestrand-Nykirke – Endelig hovedplan” (2002)^{3/}. Notatet tager i øvrig utgangspunkt i grunnlag og konklusjoner fra andre tekniske fagdisipliner, kommuneplan^{4/} og kommunedelplan^{5/} fra Holmestrand Kommune, ”Lov om kulturminner”^{6/} samt kulturminnedatabasen ”Askeladden”^{7/} mv.

Definisjon av kulturminner og kulturmiljøer

Kulturminner og miljøer er i Kulturminneloven av 1978 definert som:

- **Kulturminner:** Alle spor etter menneskelig aktivitet i det fysiske miljø, herunder lokaliteter der knytter sig til historiske hendelser, tro eller tradisjoner.
- **Kulturmiljøer:** Områder, hvor kulturminner inngår som en del av en større sammenheng.

Definisjonen av kulturminner tar ikke hensyn til alder, vernestatus, utstrekning eller forfatning. Et kulturminne er ikke pr. definisjon verneverdig, men mange kulturminner er knyttet til spesielle kulturhistoriske verdier, så det kan være ønskelig å verne dem for ettertiden. Kulturminnelovens § 3 opprider følgende:

”Ingen må – uten at det er lovlig etter § 8 – sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje”.

Kulturminner eldre end 1537 (før Reformasjonen) er automatisk fredede gjennom Kulturminneloven. Kulturminner fra nyere tid kan likeledes fredes etter Kulturminneloven eller beskyttes på forskjellig vis gjennom Plan- og Bygningsloven, forskjellige vedligeholdelsesaftaler mv. Omkring et automatisk fredet kulturminne finnes en sikringszone, der skal beskytte kulturminnet mot diverse indgrep. Denne zone kan strekke sig så langt som nødvendig, for at beskytte kulturminnet mot påvirkninger. Er zonen ikke spesielt definert, gjelder en 5 meters sikringszone fra kulturminnets yderkant^{6/}. Jf. Kulturminnelovens § 4 omfatter automatisk fredede kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil 1537) følgende:

- a) Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem.
- b) Arbeids- og verkstedsplasser av alle slag som steinbrudd og annen bergverksdrift, jernvinne plasser, trekull- og tjæremiler og andre spor etter håndverk og industri.
- c) Spor etter åkerbruk av alle slag, som rydningsrøyser, veiter og pløyespor, gjerder og innhegninger og jakt-, fiske- og fangstinnretninger.
- d) Vegfar av alle slag med eller uten brolegging av stein, tre eller annet materiale, demninger, broer, vadested, havneanlegg og åreskifter, båtstøer og båt opptrekk, fergeleier og båt drag eller rester av slike, seilsperringer, vegmerker og seilmerker.
- e) Forsvarsverk av alle slag som bygdeborger, skanser, voller, vollgraver, festningsanlegg og rester av dem og dessuten varder, veter o.l.

- f) *Tingsteder, kultplasser, varp, brønner, kilder og andre steder som arkeologiske funn, tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til.*
- g) *Steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder som runeinnskrifter, helleristninger og hellemalinger, skålgroper, sliperenner og annen bergskurd.*
- h) *Bautasteiner, kors og andre slike minnesmerker.*
- i) *Steinsetninger, steinlegninger o.l.*
- j) *Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver, urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhengninger og gravmæler av alle slag.*^{16/}

Undersøkelsesplikt

Ifølge Kulturminnelovens § 9 er der plikt til at undersøke om anlegget vil berøre automatisk fredede kulturminner på strekningen. I utgangspunkt er der undersøkelsesplikt i hele planområdet, også over tunnelstrekninger. Hele området screenes i sommeren 2008.

Tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner

Ifølge Kulturminnelovens § 8 skal der søkes om tillatelse, hvis anlegget kommer eller kan komme i konflikt med automatisk fredede kulturminner. Den ansvarlige myndighet, kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune^{8/}, skal så tidlig i prosessen som mulig underrettes om mulige inngrep under anleggsarbeidet. Vestfold fylkeskommune avgjør heretter om indgrebet kan accepteres og fastsetter eventuelle vilkår for gjennomførelse.

Fund av kulturminner under anleggsarbeidet

Viser det sig først når anlægsarbeidet er i gang, at automatisk fredede kulturminner berøres, skal Riksantikvaren^{8/} straks underrettes og anlægsarbeidet stanses, i den udstrækning arbeidet kan berøre det automatisk fredede kulturminne. Riksantikvaren avgjør heretter snarest mulig – og senest 3 uker etter informasjonene forelegger – om anleggsarbeidet kan fortsette og om eventuelle retningslinjer for arbeidet. Det skal derfor i instruksene til anleggsarbeidet presiseres, at hvis der under anlægsarbeidet stødes på hittil ukendte kulturminner, skal der utvises påpasselighet/observans i forhold til disse eventuelle ukendte kulturminner. Hvis der stødes på ukendte kulturminner, skal anlægsarbeidet stanses og arkeologisk kompetanse via Vestfold fylkeskommune tilkaldes.

Kulturminner og kulturmiljøer – fokusområder

Holm – Ramberg-tunnel

Strekningen frem til Ramberg-tunnelen gjennomløber et verdifuldt kulturlandskap, hvor anlægsarbeidet og det ferdige anlegg kan påvirke det eksisterende kulturlandskap. Traséet berører her en viktig overgangszone mellom det eldre indmark-udmark-system, samtidig med at fjeldmassivet mod vest afgrænser denne form for landskap. Indhug i fjeldmassivet mod det flate jordbrugslandskap kan være i konflikt med landskapets kulturhistoriske innhold, da anlegget kan virke som en barriere i landskapet i stedet for en naturlig overgang mellom mark og skog. Konflikten kan afbødes ved hensynsfull utforming av anlegget, der justeres således at innhugg i fjellmassivet bliver minimale.

Der finnes ingen automatisk fredede eller beskyttede kulturminner i området. I området nær Skjerviklia er der dog mulighet for arkeologiske fund. På bakgrunn av Kulturminnelovens § 9 vedrørende undersøkelsesplikt screenes området for kulturminner i form av arkeologiske fund og eventuelle synlige kulturminner i sommeren 2008.

Holmestrand – fredede bygninger og verdifulle bygningsmiljøer

Holmestrand er rik på kulturhistorie og kulturminner. Fire bygninger i Holmestrand sentrum er registrerende som fredede, hhv. Fattighuset ca. 1760, Holstegården (Museumsgården) fra 1750'erne, Holmestrand Politistasjon, det tidligere rådhus fra 1864 samt den unike Y-formede Holmestrand Kirke (1674) umiddelbart syd for den nåværende stasjonsbygning. Det nye trasé vil dog ikke komme i konflikt med disse fredede bygninger, idet traséen, hvor bygningene er placeret, vil forløpe i tunnel. Konsekvenser for disse kulturminner vil derfor begrense seg til indgrep i form av vibrasjonsbelastninger, som følge av tunnelanlegg, adgangsveie i forbindelse med anleggsarbeidet, kjørsel mv.

Der er registrert bevaringsverdige og verdifulde bygningsmiljøer i Holmestrand, her i blant den nedre del av området Nordre Klev langs den gamle hovedvei, med trehusbebyggelse fra 1700-tallet, området langs Kirkegaten med bygninger fra 1700- og 1800-tallet samt trehusbebyggelsen i Holmestrand sentrum, knyttet til seilskutetiden (fra midten av 1800-tallet til første del av 1900-tallet). Traseet vil dog ikke komme i direkte konflikt med disse bebyggelser, men for at undgå skade på bygningene henstilles det til påpasselighet i forbindelse med især vibrationsbelastninger ved anlægsarbeidet.

Holmestrand Kirke

Holmestrand Kirke vil, på baggrund af beliggenheten tæt på jernbanen, være særlig utsatt for vibrasjoner, både i anleggs- og driftsfasen. Jernbanen vil føres nær forbi Holmestrand kirke i en løsmassetunnel, hvor der i anleggsfasen vil blive utført sprængninger.

På grunn av kirkens alder og tilstand er det vanskelig at avgjøre presist, hvilke vibrasjonsnivåer der vil være skadelige for kirken. Yderligere er det på nåværende tidspunkt vanskelig at avgjøre, hvilke vibrasjonsnivåer kirken vil bli utsatt for under sprengning. Dette vil være avhengig av detaljer vedrørende sprengningene som endnu ikke er avgjort. Ét forhold antyder imidlertid, at kirken ikke vil bli utsatt for bygningsskadelige vibrasjoner: Der er tidligere utført sprengninger tett på kirken ved etablering av den nåværende veitunnel av RV 313 uten at kirken led skade.

For at beskytte kirken best mulig under anleggsarbeidet anbefales følgende aktiviteter:

- 1) I samarbeide mellom en bygningssagkyndig og en vibrationstekniker at fastlegges presise verdier for maksimalt acceptable vibrasjonsnivåer.

- 2) At etablere et vibrations-overvåkningsprogram. Dels kan vibrationsnivåene ved kirken overvåkes i en innledende fase, hvor ladningenes størrelse økes gradvis, dels kan der foretaks en kontinuert overvåkning gjennom hele anleggsfasen, hvorved det kan avgjøres om vibrasjonsnivåene ved kirken kommer i nærheten av et definert kritisk nivå.

Presise retningslinjer i forhold til best mulig beskyttelse av kirken under anleggsarbeidet skal fastsettes i samarbeide med Kirkevergen, Riksantikvaren og kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune.

Billede 1: Holmestrand Kirke. I forgrunnen den eksisterende jernbane

Holmestrand Stasjon

Den oprindelige stasjonsbygning ble oppført i 1880 som trebygning av samme type som i Sandefjord og Porsgrunn. Bygningen er siden oppførelsen restaurert flere ganger, således at den nåværende stasjonsbygning har skiftet karakter i forhold til den oprindelige. Vinduer og paneler er bl.a. skiftet, likesom det karakteristiske sveitserstilstaket har fått kappet sperrene^{1/}. Bygningen har derfor i seg selv ikke spesielt høy verdi og er i dag verken fredet eller på annen vis beskyttet. Stasjonsområdet har likeledes aldri grodd inn i bystrukturen, så de strukturelle bånd mellom stasjonsområdet og bykjernen er begrensede^{1/}. I utbyggingsplaner forutsettes det at stasjonsbygningen kan rives. Dette forhold skal dog endelig avklares i samarbeide med kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune. I forbindelse med endelig avklaring vil det være viktig at betrakte stasjonsbygningen i en helhet i forhold til resten av områdets struktur og funksjon.

Billede 2: Holmestrand Stasjon

Høybanen

Den eksisterende jernbanestrekning gjennom Holmestrand – høybanen, anlagt sist i 1870'erne – er i følge rapporten "Skinner og minner" fra 1995 i sig selv et kulturminne av verdi, både som element i bystrukturen og som teknisk kulturminne. Holmestrand Kommune forutsetter dog i "Kommunedelplan Bysentrum 2001-2012" at *"jernbaneverket fjerner høybanen der kommunen ikke finner eksisterende banetrase formålstjenlig i forhold til fremtidig disponering av arealet"*^{15/}. Høybanen er i dag hverken fredet eller på anden måte beskyttet. I øyeblikket behandles et foreslag om at bevare høybanen gjennom den gamle bebyggelsen i Holmestrand, dvs. fra stasjonsområdet frem til den nedlagte politistasjon, hvor der kan etableres gang/sykel-veg på toppen av banelegemet. Den eksisterende del av høybanen ønsker Holmestrand Kommune at regulere for en ny hovedvei gjennom byen. Disse forhold skal dog avklares endelig i samarbeide med kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune.

Syd for Grette-tunnelen

I Bjerkeskauen, umiddelbart nord for utmundingen af Grette-tunnelen, finnes et større område med arkeologiske fund, der er automatisk fredede. Dette område består av flere jernaldergrave, en boplass fra eldre jernalder, dyrkningsspor samt en mulig hulveg. Disse kulturminner vil dog ikke være i direkte konflikt med traséet, idet jernbanen her vil forløpe i tunnel. Kulturminnene ligger dog så nær tunneludmundingen, at der skal utvises agtpågivenhet under anlægsarbeidet, for at forhindre konflikter i forhold til disse kulturminner. Området screenes for kulturminner i sommeren 2008.

I det område, hvor traséet løper i dagen, kan der likeledes være mulighet for potensielle arkeologiske fund. Området screenes for kulturminner innen anleggsarbeidet igangsettes. En screening vil ikke gi et endegyldigt svar vedrørende mulige kulturminner, men vil kunne gi en idé om antallet og graden av potensielle kulturminner i området.

Riggområder og anleggsveie

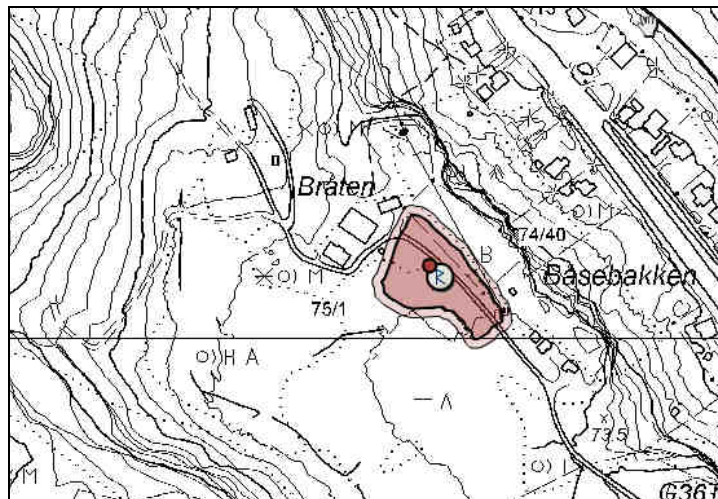
Holm

Riggområder og anleggsveie ved Holm kommer ikke i konflikt med automatisk fredede kulturminner. Der er dog mulighet for arkeologiske fund i området. Der foretaks arkeologiske forundersøkelser samt visuell befaring i området i sommeren 2008.

Sjøskogen

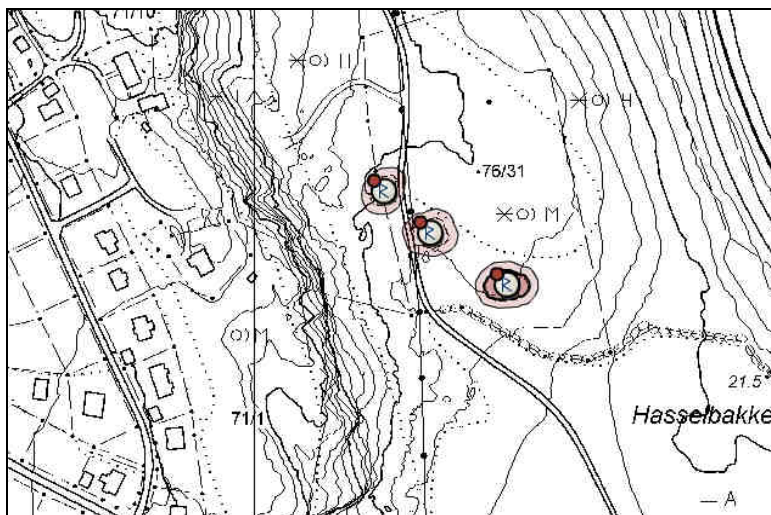
I området ved Sjøskogen finnes automatisk fredede kulturminner, der dog ikke kommer i direkte konflikt med plassering av tverslagg, rømningsveie og riggområder. Der skal dog være særlig oppmerksomhet omkring følgende:

- Rømningveg og anlegg av ny veg i den nordlige del av området vil ikke berøre automatisk fredede kulturminner. På en strekning på ca. 75 meter gjennomløper den eksisterende veg frem til ny veg dog et bosetning-aktivitetsområde, hvor der er funnet enkelte arkeologiske funn (se figur 1). Da den eksisterende veg benyttes gjennom området vil der ikke oppstå konflikter med dette automatisk fredede kulturminne. Det skal dog innskjerpes for entreprenører ikke at kjøre uten for veien gjennom området.

Figur 1: Bosetnings-aktivitetsområde ved Sjøskogen.
Kilde: Kulturminnedatabasen *Askeladden*

- Lengre sydpå i området, i skogen mellom de to markfelter (umiddelbart syd for innkjørsel til tverslagg) finnes tre bosetning-aktivitetsområder som er automatisk beskyttede (se figur 2). Plassering av riggområder skal ta hensyn til ikke at berøre disse tre mindre lokaliteter.

Figur 2: Tre mindre bosetnings-aktivitetsområder ved Sjøskogen.
Kilde: Kulturminnedatabasen *Askeladden*

Der foretaks i øvrig arkeologiske forundersøkelser samt visuell befaring i Sjøskogs-området i sommeren 2008.

Ved øvrige riggområder og anleggsveie på strekningen er der ikke registrert automatisk fredede kulturminner.

Referanser

- /1/ Fylkeskultursjefen i Vestfold, 1995: *Skinner og minner*. Modernisering av Vestfoldbanen, konsekvenser for kulturminnene.
- /2/ NSB Bane Region Sør, 1996: *Konsekvensutredning og hovedplan parsell 5*.
- /3/ Jernbaneverket Region Sør, 2002: *Endelig hovedplan*. Vestfoldbanen parsell 5, Holm-Holmestrand-Nykirke.
- /4/ Holmestrand Kommune: *Kommuneplan 2004 – 2016*, arealplan.
- /5/ Holmestrand Kommune, 2001: *Kommunedelplan Bysentrum 2001 – 2012* s. 6
- /6/ Lov 1978-06-09 nr. 50: *Lov om kulturminner*: <http://www.lovdatab.no>
- /7/ Kulturminnedatabasen Askeladden: <http://askeladden.ra.no/sok/>
- /8/ Miljøverndepartementet, *veiviser i miljølovverket*: <http://www.regjeringen.no>